

BROIĆ (151) *vb impf*

o jasne.

inf broić (15). ◇ *praes 1 sg* broję (1). ◇ *2 sg* broisz (4). ◇ *3 sg* broi (51). ◇ *2 pl* broicie (5). ◇ *3 pl* broją (29). ◇ *praet 2 sg m* -ś broił (4). ◇ *3 sg m* broił (20). *f* broiła (4). ◇ *3 pl m pers* broili (6). ◇ *fut 3 sg m* będzie broił (1). ◇ *imp 2 sg* br(o)j (1). ◇ *3 sg* niech(aj) broi (5). ◇ *con 3 sg m* by broił (2). ◇ *3 pl m pers* by broili (1). ◇ *part praes act* brojąc (2).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Czynić, robić, wykonywać, sprawiać, być przyczyną; postępować, sprawować, rządzić, władać; trudnić się, borykać się, walczyć; facere Cn (14)*: Bowiem każdemu człeku iakożkolwiek broi Rozmył do kaźdey rzeczy nadobnie przyłtoi *RejJóz* 12; Iáko broił Herkules kiedy zabił Hidrę *RejWiz* 5.

broić co (8): *WerGośc* 246; coź chcą żony broić? Coś nowego chcą kowác *BielSjem* 9. *Cf broić co z kim; Zwroty.*

broić co z kim (2): co theż Pan z nim [*Tobiaszem*] broić raczył. *RejZwierc* 124v, 205v.

broić czym (2): Wjdzis yz Piotr s Kluczem łtoy Ieżi Mieczem/ Koniem/ Broj. *RejKup* t7. *Cf* »broić światem«.

Przysłowie: Kto dobrze broj/ śmierci się nie boj. *BierEz* O3; *RejRozpr* K.

Zwroty: »na dwoję myśl broić«: Rozumiem iż w tym łobie ná dwoię mył broiłz. Iużci wolno do złego k dobremu nie możelz *RejWiz* 134v.

»mowy, słowa broić« (2): *BierEz* G3; Myśli fię w was dziwne roią A łłowá rozmáite broią. *MWilkHist* K4.

»broić światem«: Pátrż że ten [o *królu*] co łwiátem broi/ Jeiłż mu to nie przyłtoi/ Włzytko co temu Orłowi *RejPos* A2.

W przen (1) : iáko wiele ten miecz [= *wyroki Boga*] broi/ liecze á morduie łprzećiwnikow Páńłkich *RejAp* 24.

2. *Czynić, robić, wyprawiać, popełniać coś złego, być przyczyną czegoś złego; postępować niewłaściwie; dopuszczać się czegoś; awanturować się; pastwić się, znęcać się nad kimś; swawolić; admittere in aliquem aliquid, adstringi scelere, alligare se scelere, committere, concipere scelus, consciscere facinus, devincire se scelere, edere, facere scelus, offendere in arrogantiam, patrare facinus Cn (136)*: A niechay ten Lotr nie broj Co yako Wilk s Rogy łtoy *RejKup* dd5, b5v, I, 16, p8; Tám naydzyelz iák omyłny łwiát w łwych łprawach broił *RejWiz* 3v, 29v; *RejAp* 140v, 165v; *RejPos* 70v; á tyłz to ták broiłz? A tyłz to táká trwoę/ y rołterki łtroiłz? *HistHel* B4; Prawdá włtyd cie tego dziś ácześ wiele broił *Paprpán* Ef2v, Gg2; *StryjKron* 522, 587; Iákoż broili y broią: porzućiwłzy dla łwych dekretow łłowo Boże *CzechEp* [387]; *GórnRozm* Dv, H3v; *Paprup* Av, I2v; lecz według łwey dumy Szumney broij *RybGęśli* Cv; *CzahTr* L4v; *KlonWor* 56.

broić co [w tym: co z kim (5), co nad kim, nad czym (4)] (97): *RejJóz* E4v, F8v; Barzoć mu łalieć przyłtoy Wiec tak teź lyada co broj. *RejKup* m2, h4, 18v, n8; A ták to cyáło me krewkye co łwowlność broi *LubPs* bb5, Kv *marg*; *RejWiz* 114v, 120, 174v; *Leop* 2.Par 36/8, 1.Mach 8/3; *RejZwierc* 127; *BibRadz* Ier 7/17; *BielKron* 387; *RejAp* 166v; Bo á co mu potym iáko Circes łudziom łłowy odmieniáła [...] álbo co Helenká broiła *RejZwierc* 12, 269v; *StryjWjaz* C3v; A o onych co

mam mówić/ ktorzi śwowolnie mężoboyftwá broią? *ModrzBaz* 72, 6 [2 r.], 32, 54v, 72; *ZapKościer* 61; *CzechEp* 55, [404], 418; *PowodPr* 52; *Paprup* 12v; że cie [*Hektorze*] nie ząboli/ To co Achilles wftawfzy broi po śwey woli? *GórnTroas* 54; Głupiego zbytku fię ftrzeż/ nie broy nie wfzetcznie. *RybGęfli* Cv; *ZbylPrzyg* A2v; *SzarzRyt* D2v. Cf broić co komu, broić co przeciw komu, przeciw czemu, broić co przez kogo, broić co przed kim, *Zwroty*.

broić co komu: Teraz fię tám okaże/ coś nędznikom broił *RejWiz* 122v.

broić co przeciw komu, przeciw czemu (3): álbo iefli by co przeciw rzeczy poſpolitey która [*niewiasta*] broiła *GroicPorz* xv, ii; *CzechEp* [389].

broić co przez kogo: Prawdą/ żeć to Szátan [...] przez was ſwe Miniſtry broi *WujJud* 4v.

broić co przed kim: A fkoro mieli (trochę) odpoczynienia/ tedy záfie złości broili przed tobą *BudBib* 2.Esdr 9/28.

broić kim, czym (5): Ták im [*ludzkim narodem*] oná fortuná co ná kole ftoi/ Iako inym motylem po ſwey myfli broi. *RejWiz* 87v, 149; *GrzegŚm* 67. Cf »broić światem«.

broić nad kim, nad czym (5): *RejKup* p3v, q5; *RejWiz* 114v; *ModrzBaz* 72; y co potym iefzcze w oſm lat po śmierci nad trupem Fomożego [!] broił *CzechEp* [407].

broić z kim, z czym (6): Tuć ptacy broią z zwierzęty/ Wilk z owcą/ liſzká z gąſięty. *BierEz* H2; *BierRozm* 15; *ZapKościer* 61; *ZawJeft* 18; *PowodPr* 52; Iák Bołman gdy co prowadzi k rzecznoego. Da z łobą frogim wiatrom co chcą broić *KlonFlis* E4.

Przysłowia: Krolowie broią/ á poddáni pokutuią. *ModrzBaz* 144v.

Bo ten co wfzyftko złe broi/ bárzo fię ſwiátłości boi *ArtKanc* H18v.

Fraza: »broi co(kolwiek), jako chce, ſię podoba« [*szyk zmienny*] (9): *RejKup* Cv, y3v; *RejWiz* 73v; *RejAp* 145; áby oná naywyżłza władności iego [*króla*] możność/niepodawála mu przeſtroney drogi przewodzić/ á ná wet y broić cobykolwiek chciał. *ModrzBaz* 22v, 22v, 32; *CzechEp* [387]; *KlonFlis* E4.

Zwroty: »dziwy, dziwne rzeczy, pokraki, dziwnie broić« [*szyk zmienny*] (14): *BierEz* 15; *RejJóz* D4v; *RejKup* b8v, q5; *LubPs* P2; *RejWiz* 169; *Prot* D2; *KochSz* B3v; ábowiem rad dziwy nieborak/ podpiwfzy łobie/ po mieſcie broił. *WerGoſc* 223; *GórnTroas* 24; Coż to wždy córko moiá? czylić iuz Bóg iáki Odiął rozum/ iz broiſz ták dziwne pokraki [*o nierozſądnym poſtępowaniu*]? *GoſtCast* 25, 32; *KlonWor* 22; *ZbylPrzyg* B2.

»broić figle, psoty, foſzki« [*szyk zmienny*] (3): Też to wieczey fpichy ftroył Kedy tam ty Fołky broył *RejKup* aa8v; *RejWiz* 138v; Kroleftwá gwałty zięły/ y ſproſne niecnoty/ Wolno kto fię nieleni broić wfzelkie płoty. *RybGęfli* C2v.

»plotki broią« [*szyk zmienny*] (2): A komu milczeć prziftoy Ten nawieczj płotek brogi. *RejKup* x4, g5v.

»ſmiech broić«: To Syrus frogi wfzetcznie pánuiąc/ Śmiech známi broił/ lekce nas fzacuiąc. *ZawJeft* 18.

»broić światem« (2): A to iego [*diabła*] rzemieſło/ áby broił ſwiáttem *RejWiz* 171v; *RejPos* 26. Cf *Szereg*.

»broić złość, złe, źle, nieprawość« [szyk zmienny] (28): A nye bądź tym miłościw ktorzy broją złości. *LubPs* O4v, B5, Gv, N5v, O3v, R2v, X3; Wyrwi mię od tych ktorzy broią nieprawoći/ á od ludzi krew wylewających zachoway mię. *BibRadz Ps* 58/3, *Ps* 33/17, 100/8, *Prov* 21/15, *Luc* 13/27; A kiedykolwiek morze nazbyt ćicho łtoi/ Połpolicie więc potym liła złego broi. *KochSat* A4; *Prot* A4; *GórnDworz* Iv; *RejZwierc* B4v; *BudBib* 2.Esdr 9/28, *Iob* 31/3; *WierKróc* Bv; *CzechRozm* 112v, 220v, 230v; *ModrzBaz* [38]; *CzechEp* 55; *GórnRozm* H3v; *ArtKanc* P20v; *Phil* H4; *WujNT* 836.

Szereg: »burzyć a broić a mieszać«: podufzcza ludzyc fwiátá tego [...] áby zázwdy burzyli á broili á miefzáli fwiátem tym *RejPos* 26.

W przen [co] (5) : Iuzes łie náłuchał co thy tytuły broią/ Ani łam wzwie gdy kogo w niewołą przyłtroią. *RejWiz* 91v; y co kto przed oczymá ich ná łercu broi/ wiedźciec y widźciec/ procz łkutu/ á powieści nie mogą *CzechEp* 329; CZułem (będac dáleko) gdy fropi trzałk w domu/ Burzliwa łmierc broilá/ nápełniáiac gromu. *WisznTr* 10; á człowiek łię boi/ By łłowkiem nie wyleciał/ co więc chmiel rad broi. *KochPij* C4. *Cf Zwrot*.

Zwrot: »broić burdę«: Pátrzże iáká z nią [cnotą] zázwdy burdę broi [łwiat] *RejZwierc* 116.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (1) : Patro, Wypełniam/ Spráwiam/ Wyrządzam/ broję. *Mącz* 284c.

Synonimy: 1. czynić, robić; 2. burzyć, mieszać, stroić.

Formacje pochodne: nabroić, pobroić, uzbroid, zabroić; zbroić; uzbrajac.

Cf **BROJĄCY, BROJENIE**